

"stammens språk"

av

brian friel

S.P.-86

HÅLOGALAND TEATER

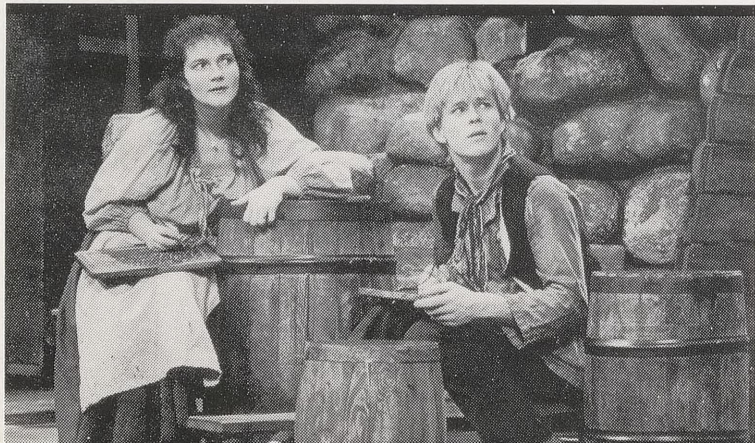

Jimmy, Jack og Marie

Hugh, Kpt. Lancey og Owen

Briget og Doalty

Kjære Publikum!

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

«Ta inn klesvasken - skuespillerne kommer!»

Dette påståes å være en autentisk replikk fra turnéteaternes pionértid. Turnerende teatre var mange steder et særsyn, og ble fort gjenstand for rykter og myter. I dag ser vi at klesvasken blir hengende ute de fleste steder, og det får vi vel ta som et tegn på at vi ikke betraktes som stort annerledes enn folk flest. Riktignok kan vi fremdeles få spørsmål om hva vi gjør om formiddagen siden vi holder på med teater, men det spørsmålet dukker også mer og mer sjeldent opp.

Hvorfor disse innledende linjer ?

Jo, fordi det kan synes som om det ennå mangler en god del forståelse for og kunnskap om teatret som en seriøs *arbeidsplass*. Kanskje kan mange synes vi er privilegerte, ihvertfall vi skuespillere, som kan «leke» hemningsløst til vi blir pensjonister. Men «leken» er ikke uten alvor og innhold, og den kan mange ganger være både hard og nådeløs mot deltagerne. Den er dessuten regulert av noe så prosaisk som arbeidstider, tariffavtaler og arbeidsmiljølov. Det kan by på problemer å overholde lover og reguleringer uten å bli oppfattet som kravstore og urimelige når vi f.eks. på en turne kommer til et lokale hvor skitt og støv bokstavelig talt møter oss i døra - når opphenget til lysbrua truer med å ryke og risikerer å falle ned på publikum - når scenen er full av utstyr fra festen kvelden før osv.

Vi synes selv vi opp gjennom årene har vært flinke til å jenke oss. Vi har spilt på scener og i lokaler hvor neppe Arbeidstilsynet ville gitt sin godkjennelse. Det har vi gjort fordi vi synes teater er viktig, og vi synes det er vår plikt å strekke oss langt for å kvittere for den offentlige støtten vi mottar. Men om vi får aldri så mye støtte, hjelper det lite å lage teater når det ikke finnes brukbare lokaler der vi kan presentere forestillingene. Det er dessverre et faktum at det står svært dårlig til på kulturbyggsektoren i mange av kommunene i Nord-Norge, og mange kulturbygg som hadde sin glansperiode i tidligere år, har fått lov til å stå å forfalle. Denne klagen fremfører vi ikke bare for vår egen skyld, men først og fremst for publikum. Vi har sett virkningene av Kulturhuset i Tromsø: Folk liker å gå på teater og på konserter bl.a. fordi lokalene i seg selv er innbydende. Om dette skal kalles «luksus», så unner jeg sannelig alle den type «luksus». Jeg har stor forståelse for de som ikke orker å sette seg på en vond stol i en gymsal for å se teater, og det kan ta livet av den levende kulturen dersom det ikke gis materielle muligheter for å presentere den i mer «komfortable» lokaler. Samtidig står vi som teater overfor det dilemmaet at vi selvfølgelig ønsker å vise våre forestillinger flest mulig steder. Derfor er vi mange ganger nødt til å inngå kompromisser, til å finne løsninger på dekorasjoner og publi-

kumplassering som gjør at vi kan «tre» forestillingen inn i en gym-sal. Alternativet er å reise forbi en mengde plasser. Det kan vi kanskje bli nødt til å gjøre før eller senere, rett og slett fordi vi ikke lenger orke å gå på akkord med avtaler, og se gjennom fingrene med lover og regler. Trangen til å lage forestillinger som er tilpasset like store og velutstyrte scener som vi har i Kulturhuset i Tromsø vil melde seg. Vi håper ikke det blir konsekvensen. Vi håper selvsagt at kulturbygg skal bli prioritert på de kommunale og fylkeskommunale budsjetter i en grad som øker våre muligheter til å reise til flere steder og gi publikum også utenom de største byene anledning til å oppleve levende kunst i lokaler skapt for det formål. Jeg skal ikke påstå at idrettsbygg har blitt prioritert på bekostning av resten av det utvidede kulturbegrep, men det er dessverre et faktum at kunsten og kunstnerne er de tapende innenfor dette utvidede kulturbegrep. Det gir seg bl.a. uttrykk i at nye idrettsbygg f.eks. planlegges uten at man tar i betraktning muligheten for å bruke lokalene til annet enn idrett.

Derfor: Reis flere kulturbygg - sats på den levende kunsten!

Kunstnerisk leder Bernard Ramstad

Brian Friel

Forfatteren til «Stammens Språk», eller *Translations*, heter Brian Friel. Friel er født i 1929 i Omagh i Nord Irland, og av utdannelse er han lærer. Det var mens han utøvde sin gjerning på dette felt at han begynte sitt forfatterskap. I midten av 50-åra var Friel opptatt av både noveller og drama, og han gjorde sine saker så godt at han sluttet med yrket sitt og blei profesjonell skribent allerede i 1960. I 1964 dro han til Minneapolis i USA for å arbeide sammen med den irske instruktøren Tyrone Guthrie. Dette blei et viktig møte for Brian Friel. Han besluttet seg for å legge novellene på hylla og utelukkende konsentrere seg om dramatikken. Året etter skreiv Friel «Philadelphia, Here I Come», et stykke som er satt opp på svært mange scener rundt om i verden, og med stor suksess på Broadway. «Philadelphia, Here I Come» hadde gjort Friel berømt.

Gjennom sine dramatiske produksjoner har Friel bidratt til å gjøre Irland til et av de mest interessante teaterland på den vestlige halvkule. Ikke minst har Dublin Teaterfestival vært med på å styrke irsk dramatik. Det var her Brian Friel slo til lyd for å styrke den irske dramatikken, gjennom en satsing på å skrive lokalt: om Irland. Utgangspunktet for Friels dramatik er Irland og spesielt områdene rundt Tyrone, Donegal og Londonderry. Disse kjenner Friel som sin egen bukselomme, og historiene fra dette katolske området inneholder utrolig mye dramatik i hverdagen, både fordi menneskene som bor der i lange tider har vært under et konstant press politisk og økonomisk, og fordi hverdagen er interessant i seg selv.

Med «Translations» høstet Brian Friel nye laurbær. Stykket hadde premiere i Londonderry 23. september 1980 og blei framført av Friels egen teatergruppe Field Day Theatre Company. Siden er stykket blitt oversatt til en rekke språk, og har hatt oppføringer både i USA, Canada, Frankrike, Irland, England, Island, og en rekke andre land.

Til Hålogaland Teater sier Brian Friel at han blei tiltrukket av tematikken i *Translations*, fordi han bor og kjenner området svært godt, og fordi hans tippoldefar var landsbyskolelærer på landsbygda i Donegal. Men viktigst var likevel det faktum at han var fasinert av de forandringene som skjer i et samfunn når det mister sitt språk, og må leve videre med en ny identitet, så å si.

Idag arbeider Brian Friel videre med sin gruppe, Field Day Theatre Company. Akkurat rundt HT's premiere på *Translations*, har FDTC en ny urpremiere av Brian Friel. Samtidig har de under forberedelse seks TV teaternoveller, de utgir poesi, noveller og politiske pamfletter på eget forlag, og de er igang med en stor antologi av irsk forfatterskap, hvor både irsk og engelsk skal være representert. Det er en aktiv forfatter som får skandinavia premiere.

En instruktør med «translation» problemer

Wolfgang Wolneder

Da jeg gjorde min første iscenesettelse på et fremmed språk, 1967 i Brasil, hadde en tolk. Fordi jeg hadde hatt latin på skolen og snakket fransk, italiensk og spansk, oppdaget jeg snart at hennes oversettelse ikke var bra. Grunnen: hun var redd. Regjeringen i Brasil var dengang et militærdiktatur med meget effektiv sensur, og jeg snakket om mine erfaringer med et politisk progressivt teater. Gripsteatret. Hun ville være forsiktig, resultat: skuespillerne trodde ikke på meg. De kunne ikke forestille seg at Tyskland (Goetheinstitute for tysk kultur) ville sende en instruktør til Brasil som hadde politiske problemer med sitt arbeid hjemme. Altså sendte jeg tolken bort og forsøkte å konversere på brasiliansk-portugisisk. Plutselig var alt annerledes: De trodde på meg, situasjonen ble vennskapelig, arbeidet gikk meget bedre, selv om det enda var vanskelig.

Mitt største problem hadde jeg i Hongkong. Stykket ble spilt på

kantonesisk, men kommunikasjonsspråket var engelsk. Tross livlige samtaler rundt spisebordet, om stykket, om roller, om problemer - når skuespillerne begynte å spille på scenen ble språket livløst, en evinnelig singsang, de viste ingen emosjoner eller spenninger. Enda jeg kunne stykket utenat, var jeg ikke kapabel til å følge dialogen, jeg kunne ikke «høre» om en dialog besto av spørsmål eller svar. Først etter to uker oppdaget jeg at kantonesisk har hver lyd forskjellige meninger alt ettersom det uttales på lik lydhøyde, eller oppover eller nedover. Skuespillerne måtte alltid snakke slik fordi de ellers hadde forandret meningen av de ordene oversetteren hadde valgt. Jeg besluttet å kaste bort oversettelsen og la skuespillerne improvisere situasjoner fra stykket meg egne ord. Plutselig «stemte» alt, skuespillerne var som forvandlet, enda den nye oversettelsen ikke var mer korrekt enn den gamle, jeg kunne forstå alt. Det var begynnelsen av den effektive prøvetiden.

En av de største bakdeler ved å sette iscene på et fremmed språk er jeg først riktig blitt klar over her i Norge: Den spesielle språksituasjonen med hovedmål, «sidemål», samt regionale og lokale dialekter, gjør at mange nyanser som svært ofte har politiske og alltid estetiske over og undertoner, går meg forbi. Jeg er altså mer her enn i andre land avhengig av kompetente språkrådgivere. Jeg har likevel gjort framskritt. Etter å ha gjort 8 produksjoner her, (Oslo, Trondheim, Nordland Teater og nå Hålogaland Teater) blir jeg stadig mer følsom for dette problemet, og da jeg har planer om å arbeide mer i Norge (jeg setter pris på landet og kulturen her), håper jeg at jeg en dag vil kunne bli en god «norsk» sceneinstruktør.

Men det har også sine fordeler å arbeide i et fremmed språk. Man stoler ikke så mye på den skrevne tekst (alle store kulturland har sine dødelige «klassikeroppførelser» i hvilken skuespillerne resiterer de hellige tekster isteden for å vise de sanne, menneskelige prosesser som finner sted mellom menneskene på scenen. England har sin redselsfulle Shakespearetradisjon, Frankrike sine umorsomme Moliereforestillinger, Tyskland sin «filosofiske» Goethe og Norge sine trøstesløse Ibsenbegravelser.....)

Å sette i scene på et fremmed språk kan hjelpe til med å:

- klarere se den psykologiske struktur i de sceniske figurene,
- å oppdage den dramatiske spenningen i en situasjon,
- å se den indre og ytre utvikling i en situasjon,
- å avsløre motsetningen mellom det en person sier på scenen og hva han eller hun virkelig tenker, den såkalte («undertekst»)
- å finne komikken i en «alvorlig» situasjon.

Jeg har forsøkt å skrive dette på norsk. Sigmund Sæverud leste den og fant:

42 grammatiske feil

31 ortografiske feil

73 tilfeller av feil ordbruk. Disse har han korrigerert.

Takk skal du ha, Sigmund. Neste gang går det bedre!

Den Irske historia rundt 1833.

«Stammens Språk» er hentet fra Irland, og foregår noen høstdager i 1833 i byen Baile Beag, som siden blei kalt Ballybeg. Vi skal her se litt nærmere på det som skjedde rundt denne tida i Irland.

I 1831 blei det introdusert et nytt utdanningssystem i Irland, som blei en stor suksess reint faglig, men som hadde en forferdelig nedbrytende effekt på det irske språk og den gamle gæliske tradisjon. Den aller største delen av befolkningen snakket den gang irsk til daglig (over 2 mill.). Det nye utdanningssystemet brukte bare engelsk som fagspråk, og etter hvert begynte prester, lærere, industrielle ledere å oppfatte irsk som en hindring for utvikling og velferd. Dette fikk katastrofale følger for det irske språket og dermed for hele den irske kultur.

Ordnance Survey var betegnelsen for det offisielle kartverk som beskrives i «Stammens Språk». Oberst Thomas Colby dengang ansatt i OS sa dette om arbeidet i en rapport: «Vi måtte bygge opp en hel ny organisasjon for dette arbeidet, hvor vi brukte personer med svært forskjellige kvalifikasjoner.....Måten de stavet navnene på var svært vanskelige å få tak i, men vi så det som svært ønskelig å utvikle en standard ortografi bl.a. for framtidige referanser o.l. i vårt kartverk. Samtidig måtte vi kunne identifisere de forskjellige steder med det de tidligere hadde blitt kalt av den lokale befolkning»....(jfr. Baile Beag og Ballybeg)

En av de sivile medarbeidere til Ordnance Survey var John O'Donovan. Han skreiv endel brev og det kan kanskje fortelle oss litt om situasjonen han var oppe i som oversetter.

9. september 1835: Dun Fionncada? Dun Fionnchon? Dunfanaghy.

«Jeg blir sinnsyk av disse navnene ved kysten. Fordi navnet jeg får fra en person blir benektet av en annen selv om de er likestilte i intelligens og autoritet. Eneste måte jeg ser å løse problemet på er å samle en jury, samle alle personene som offisielt har noe å si, og be dem komme med sine versjoner av hva navnene egentlig er og hva de bør hete i framtida.»

1. november 1835: Ballyshanny

«Jeg har møtt en fin gammel mann, Edward Quin, her i byen. Har fått mye informasjon fra ham og det har spart meg for mye trøbbel. Han er hyrt av lt. Vickers og jeg vil foreslå at vi hyrer ham videre for neste distrikt, og holder ham opptatt med å skrive navn inn i navnebøkene. Han kan brukes til å ta navnene direkte fra stavellesmåtene de bruker her i området.»

23. august 1835: Bunrana

«Fredag reiste vi gjennom Clonmany, og område er det mest irske jeg har møtt til nå. Bare mennene snakker litt engelsk, og det gjelder bare dem som har tilknytning til det offisielle området. Kvinner

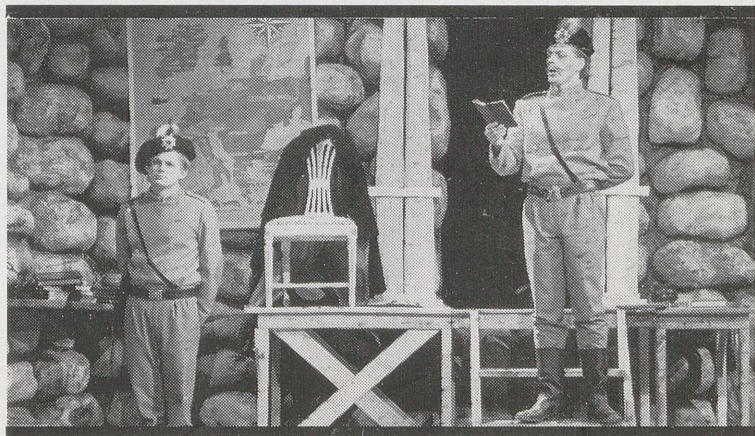
og barn snakker utelukkende irsk, noe som gir en ufattelig barriere mellom dem og den mere siviliserte del av befolkningen. Dessuten bor de i et område som er omringet av fjell og har lange avstander.»

Men John O'Donovan var en av de som var opptatt med å forsøke å bevare det irske språk. Han ble senere professor i keltisk og brukte mye av sin tid til å bevare det irske språk og den gaeliske tradisjon i Irland.

Men The National System of Primary Education som ble innført i 1830 årene var begynnelsen til den nesten-utryddelse som fant sted av det irske språk. Det fortsatte med hungersnøden i 1840 årene, hvor utvandringen til Amerika var den største i hele Europa. (Man regner med at 4.3 mill av en befolkning på 6.5 mill emigrerte). Dette betydde ny flukt for irsk språk og tradisjoner. Ikke før senere på 1800 tallet begynte man offisielt å bli oppmerksom på faren. Men toget var kjørt så å si. Idag regner en med at det ikke er mere enn 25000 som snakker irsk til daglig i Irland (Totalt bor der 2.9 mill).

1830 årenes Irland var også en politisk opprørstid. Unionen med The Great Britain var fortsatt ikke populær, og de nasjonalistiske katolikker hadde på 1820 tallet klart å få adgang til parlamentet, men krevde full unionsoppløsning likevel. Spesielt var det jordreformer de var opptatt av. Omtrent all jord i Irland tilhørte engelske og protestantiske irske godseiere. De fattige bønder og forpaktere var helt ut i deres hender, og dette var den direkte forårsak til hungersnøds krisa på 40 tallet.

«Stammens Språk» har hentet miljøet fra en av landsbyene i dette Irland hvor befolkningen møtte soldatene på en annen måte. Ikke med gevær i første omgang, men med penn og en bok, og oppdraget var klart. Kulturen skulle forandres. Terrenget skulle passe med kartet. Baile Beag ble Ballybeg.

Engelskmennene «dikterer» til den irske landsbybefolkning betingelsene for....

"stammens språk"

«Translation»

Av Brian Friel

Oversatt av Ragnhild Nilstun og Ragnar Olsen

Instruktør: Wolfgang Kolneder

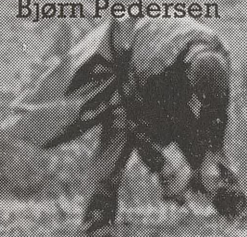
Scenografi: Carsten Andersen

Sminke/parykker: AnneBritt Henden

De som er med:

(i den rekkefølge de dukker opp på scenen)

Manus	Stig Ryste Amdam
Sarah	Anitta Suikkari
Jimmy Jack	Sigmund Sæverud
Maire	Turi Tarjem
Doalty	Trond Peter
	Stamsøe Munch
Bridget	Kine Hellebust
Hugh	Bernhard Ramstad
Owen	Knut Walle
Kaptein Lancey	Svenn B. Eriksen
Løytnant Yolland	Nils Johnson
Soldater	Arne Skog og Bjørn Pedersen

Inspisient/lyd	Arne Skog
Lys	Reidun Gaaseide
Snekker	Børge Kvaal
Rekvisitter	Martin Eilertsen
Systue	Hilde Skancke Pedersen
	Liv Henriksen
Maler	Christina Skalegård
Sceneteknikere	Bjørn Pedersen og Stein Eliassen
Plakat/Programforside	Synnøve Persen
Fotograf	Ola Røe
Program, PR, turne	Jens Harald Eilertsen
Konsulenter	Ragnar Olsen (Nordnorsk dialekt)
	Synnøve des Bouvrie (Latin)
	Ron Smith (Gælisk)
	Sally Eilertsen (Irsk dans)
Musikk	The Flags of Dublin
Turneleder	Bernhard Ramstad
Forlag	Nordiska Teaterforlag
Urpremiere	23.9.1980, Field Day Theatre Company, Londonderry
Skandinaviapremiere	14.2.1986, Hålogaland Teater, Tromsø

Hvem er hvem

I denne oppstilling vil vi presentere de ti skuespillerne i stykket. Det syns vi kan være på sin plass, idet de alle bare spiller en person, og det er denne personen vi her skal bli kjent med. Under hvert navn kommer utvalgte sitater fra personene, som skal vise litt om de sidene som den enkelte står for. Utvalget av sitatene er gjort av Wolfgang Kolneder.

Sarah og Manus i et lykkelig øyeblikk

Stig Ryste Amdam spiller «Manus»

Manus er skolemesterens eldste sønn. Er blek, spinkel, intens og arbeider som ulønnet assistent hos faren.

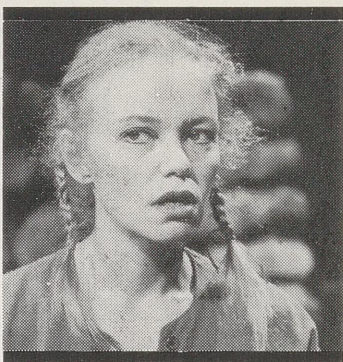
«Men da æ så han stå der i veikanten - smilanes - og ho med ansiktet gjømt mot skuldran hannes - æ kvinne ikkje engang gå bort te dæm. Æ bare ropte nåkka domt - nåkka sånt som «Du e et svin, Yol-land.» Hadde æ einda sagt det på ængelsk....førr han sa bare «uinn-skyill-uinnskyill» heile tida. Førk- kjært haindling på førrkjært språk»

Anitta Suikkari spiller «Sarah»

Saraha talefeil er så alvorlig at omgivelsene alltid har ansett henne for å være stum, noe hun har godtatt. Hun grynter og frambringer uforståelige lyder. Virker bortkommen.

«Æ heite Sarah».....«Sarah Johnny Sally»....«Æ bor i Bun na nAbhann»...«Æ e så lei mæ...Æ e så lei mæ, Manus»

Sigmund Sæverud spiller «Jimmy Jack»

Jimmy Jack - kjent som Vidunderbarnet, snakker gresk og latin flytende, mer ikke hoverende av den grunn. Anser det for helt normalt å beherske diise språk. Vasker seg aldri.

«Æ ska bli gift»...«I jula»...«Me ho»....«Pallas Athene»...«Med det flammanes blikket»...Ho spurte mæ - æ har gjedd mett samtykke»....«i går kveld»...«Skikkelige folk - god familie»....«Æ ska snakke med han Zeus i mårra»...«Problemet e: E ho Athene dødelig nok eiller e æ gud nok te at giftemålet bli godtadd av folket hennes og av mitt folk».

Turi Tarjem spiller «Maire»

Maire, en viljesterk, kraftig kvinne i 20 åra, med hodet fullt av krøller.

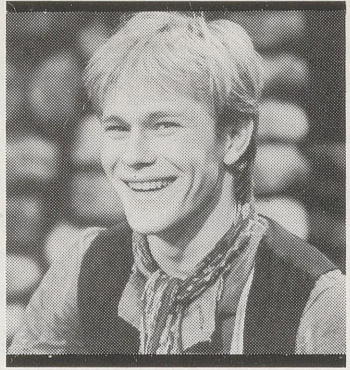
«Vi sku heiller ha lært ængelsk aille i hop. Det sei mor mi. Det sei æ. Det sa han Dan O'Connell i Ennis førr en måne sia. Han sa at jo før vi lære ængelsk, jo bedre»....«Og han har rætt. Æ træng ikkje græsk. Æ træng ikkje latin. Æ træng ængelsk.»

Trond P.S. spiller «Doalty»

Doalty er en utadvent, godhjerta, romslig ung mann i 20 åra.

«Da han bæstefar va gutonge gjorde dæm det samme»...«Æ har'kje stort å førrsvare, men mæ får ikkje han Lancey uthevven uten kamp. Og det blir fleir som tænke likens»....«Bare vi kunne hoille sammen. Bare vi vesste korsn vi sku førrsvare oss»

Kine Hellebust spiller «Bridget»

Bridget er en lubben, frisk ung jente, har lett for å le, forfengelig, og med landsens kvinners medfødte bondevett.

«Ongen hennes Nellie Ruadh sku jo døpes i mårres. E det nån av dåkker som veit ka ho sku kaille han?»....«Han Seams våres sei at ho har trua med å oppkaille han ætte barnefar'n.....«Så idag går det mange grabokka og småsveitte her i Baile Beag».

Bernhard Ramstad spiller «Hugh»

Hugh er en stor mann, med spor av fordums verdighet, loslitt i klærne, og bruker stakk. Han drikker ganske mye.

«Men husk at ord er signala, tegn, førr si tid. Dæm har ikkje evig liv. Og det kan skje - førr å bruke et bilde De vil forstå - det kan skje at en sivilisasjon bli innesperra bak språklige grensa på et kart som ikkje lenger stemme overens med landskapet si....verkelighet»

Knut Walle spiller «Owen»

Owen er den yngste sønnen til Hugh. En pen, tiltrekkende ung mann i 20 åra. Et bymenneske med et lett og sjarmerende vesen.

«Vi lage et kart over landet i målestokk seks tomma te ei engelsk mil»....«Og vi tar stedsnavn som e egna te å skape førrvirring og -»....«- og vi standardiserer disse navnan så presist og så var-somt vi kan»....«Se på det! Vi kalle det veikrysset førr Tobair Vree. Og koffør kalle vi det Tobair Vree? Æ ska si dæ koffør. Tobair betyr en kilde. Men ka betyr Vree? Det e en førkortelse førr Brian.»....«Ka gjør vi med et sånt navn?»

Svenn B. Eriksen spiller «Kaptein Lancey»

Lancey er middelaldrende, en liten, myndig offiser, ekspert på sitt felt som kartograf, men usikker sammen med folk.

«Vi e her - her - på dette sted - dokker førstår? - før å lage et kart - et kart og -»....«Et karte en gjengivelse på papir - et bilde, dokker førstår bilde? - et papirbilde - som vise, representerer, dette landet - ja? - viser dokkers land i miniatyr - ei førminska tegning på papir av - av - av»

Nils Johnson spiller «Løytnant Yolland»

Yolland er i slutten av 20 åra/ begynnelsen av 30 åra. Har et sjenerert og keitete vesen. Soldat ved en tilfældighet.

«Sjøl om æ snakke irsk, kom æ bestaindig te æ være utafør her, ka? Æ kan nok lære passordet, men stammens språk, vil bestaindig unnsleppe mæ, ikkje sant? Den indre kjerne vil bestaindig være ... utelgjengelig, eller ka?»

Skuespillernes gleder

Jeg er bedt om å skrive i programmet - om den gleden jeg føler ved å arbeide med et så godt stykke som «Translations» - eller «Stammens språk.» Fordi jeg «bare» er skuespiller, (legg merke til at jeg har satt ordet «bare» i anførselstegn, på teatret er det å være skuespiller det gjeveste, spør du meg), går jeg ut fra at man ikke er så interessert i hva jeg måtte mene om stykket i all alminnelighet, sånn som at «det sier mye om menneskers liv i vår tid og særlig her oppe i landsdelen». Det gjør det selvfølgelig, men det står vel et annet sted i programmet, så jeg hopper over det. Jeg skal prøve å skrive litt om det bare skuespillere kan glede seg over.

For å gjøre det må jeg først skrive litt om hva skuespillere egentlig gjør. En skuespillers jobb er å «gjøre det usynlige synlig». Han eller hun skal vise med kroppen de prosessene som foregår «inne» i det menneske han eller hun framstiller, den sjelelige tanke/følelse/viljeprosess som leder fram til det den sier eller gjør.

Det problematiske med den jobben er at disse prosessene ikke står i teksten! Der står det utrolig lite. Der står (som oftest) hva rollen din heter, hvor gammel den er (ikke alltid), hvilket yrke den har, (av og til), hva den har på seg, (en sjelden gang). Noen ganger står der hva den gjør - men det vi skuespillere skal framstille, de tanker den gjør seg og følelsene som er forbundet med dem - «ikkje så mykje så bakpå mi haind»! Bare en ting står alltid; hva den sier. Og hva folk sier er - i teatret som i livet - et elendig utgangspunkt for å finne ut hva som foregår inne i dem. Tenk på deg sjøl: Når sa du hva du tenkte om eller følte for din neste uten å kontrollere/omskrive/sensurere sist? Vær ærlig nå! Der kan du se!

Vi skal altså gi en sann beskrivelse av prosesser som ikke står i teksten - ja som i de fleste tilfeller aktivt skjules av teksten. Å beskrive i detalj hvordan vi gjør det hadde jeg ikke hatt plass til selv om jeg hadde kunnet. Grovt sagt konsenterer vi oss ikke så mye om hva folk sier - det er sannsynligvis bare jug allikevel - men om den situasjonen de sier det i. Hvis en person sier til en annen: «La meg få lampen tent», vil vi kanskje slutte oss til at dagen går mot kveld, han driver med noe som krever godt lys og den andre står nærmest bryteren. Hvis en mann sier det til sin kone, og hun står lengst borte fra bryteren, har vi kanskje en ekteskapelig makt-kamp mellom hendene. Hvis en ektemann i 1880 årene avbryter et inntil da mislykket forsøk på å avsløre om hustruen var sammen med annen før hun traff ham ved å be om få lampen tent, er det sannsynligvis et sleipt forsøk på å avsløre om hun er så uskyldig som hun later som. Alle som har tent en gammeldags parafinlampe med skjelvende hender, vet at det kan være ganske avslørende. (Eksemplet er fra Ibsens «Vildanden» Akt IV, sc. 3.)

For at det skal være mulig å gjøre det, må de replikkene som står i teksten som sin usynlige bakgrunn ha slike reelle situasjoner som det er mulig å slutte seg til med tanken, eller forestille seg i fantasien. Det er disse vi spille - og en av skuespilleriets største gleder består i jakten på dem.

Denne delen av arbeidet kan lignes med en detektivs: stilt overfor et fullbyrdet faktum - eksempelvis et mord - skal han «rygge bakover i historien» og finne hvem som har gjort det. For å klare det må han finne tidspunkt for udåden, avdekke de omstendigheter som rådde akkurat da (hvem som var til stede og forholdet mellom dem), motivet for den grusomme handlingen og til sist; hvem som utførte den.

Det er på dette stadiet en skuespiller oppdager kvaliteten på det materialet han eller hun har fått å arbeide med. For å bli i bildet fra avsnittet ovenfor; om «mordet» har store og perspektivrike konsekvenser, om tidspunktet det ble begått på skaper fruktbar usikkerhet, omstendighetene rundt interessante, mulige mordere fargerike personligheter med sterke indre og ytre konflikter, detektiven menneskekyndig, og sist - morderens identitet overraskende og innsiktsgivende.

Noen skuespill sier bare tull. Vi burde ikke spille dem, men det hender vi gjør det - enten fordi vi ikke oppdager det i tide, eller fordi et øket krav til egeninntekter tvinger oss til det. Det er nå engang lettere å selge sukkertøy enn fiberrik kost. Det finnes også skuespill som sier fornuftige ting om oss mennesker og det liv vi lever. Dem spiller vi med noe større glede, fordi vi da synes at vi gjør nytte for oss. Men det finnes også stykker som vet mer om livet og menneskene enn vi gjør selv. Det å øve dem inn blir en vandring i ukjent terreng, hvor en trækker mange unødige oppforbakker, men til gjengjeld belønnes med opplevelsen av et nytt og spennende landskap. Du griper deg i å si på nesten hver eneste prøve: «Dette visste jeg ikke om meg selv før jeg spilte det!»

Sånn har det vært å arbeide med «Stammens Språk». Håper det syns!

Avslutningsscenen i Stammens Språk Jimmy Jack og Hugh

"stammens språk"

Generalprøve	Torsdag	13.2	TROMSØ
Premiere	Fredag	14.2	TROMSØ
	Søndag	16.2-	
	Fredag	21.2	TROMSØ

Finnmark

Turnepremiere	Torsdag	27.2	ALTA
	Fredag	28.2	HAMMERFEST
	Søndag	2.3	HONNINGSVÅG
	Mandag	3.3	PORSANGMOEN
	Tirsdag	4.3	KARASJOK
	Onsdag	5.3	KAUTOKEINO
	Søndag	9.3	BÅTSFJORD
	Mandag	10.3	BERLEVÅG
	Tirsdag	11.3	TANA
	Onsdag	12.3	VARDØ
	Torsdag	13.3	VADSØ
	Fredag	14.3	KIRKENES

Troms

Turnepremiere	Søndag	6.4	STORSLETT
	Mandag	7.4	MANDALEN
	Tirsdag	8.4	SKIBOTN
	Onsdag	9.4	GIBOSTAD
	Torsdag	10.4	STONGLANDSEIDET
	Fredag	11.4	SKALAND
	Søndag	13.4	FINNSNES
	Mandag	14.4	SØRREISA
	Tirsdag	15.4	SJØVEGAN
	Onsdag	16.4	SETERMOEN
	Torsdag	17.4	HARSTAD
	Fredag	18.4	BORKENES

Du, irske språk i min penn

*Du, irske språk i min penn
Har du mistet din stamfar?
Er du et stakkars oppgitt språk
uten familienavn?*

*Fins det noen blant oss
som søker til kilden?
Fins det noe gammelt ord
som står til vår stemme?*

---

*Er ordene dine
når jeg begår en synd?
Når mitt hjerte er taust,
er det du som tier?
Denne forvirringen i mitt sinn-
merker du det samme?*

*Jeg bringer deg med meg
med din stedfortreder i mine ører,
mens du suger til deg
fra den fremmede horen,
og jeg overrekker deg tanker
jeg har stjålet fra henne -
men i mine øyne er din stedfortreder*

10g161478

Foto: Ola Røe, Sats: ty'pisk as, Trykk: Troms Trykk

Oversikt over skolestua i Baile Beag